

Emerentze Bergsland

Skriften på veggen – eller forbrytelser lønner seg sjelden

Det er ikke alle som er like proffe. Heldigvis, vil vel de fleste av oss si, dessverre, vil nok de si som må se verden gjennom sprinkler. Problemet er at det er så forferdelig mange detaljer man skal holde styr på, dersom man skal klare å gjennomføre den perfekte forbrytelse. Etter hvert som vitenskapen går fremover og politiet besitter kompetanse og utstyr som blir mer og mer raffinert og avansert, er det ikke mange kriminelle som klarer å følge med.

I midten av 80-årene arbeidet jeg som skriftgransker ved Kriminalpolitisen i Oslo. Kripos er som kjent en stor organisasjon som har til oppgave å hjelpe lokale politikamre med oppklaring av større forbrytelser. Kripos består av flere ekspertavdelinger: laboratorieavdeling, fingeravtryksavdeling, registeravdeling, interpol/spaningsavdeling, etterforskningsavdeling, økonomisk etterforskningsavdeling og administrasjonsavdeling. Som skriftgransker hadde jeg mitt virke ved laboratorieavdelingen. Laboratorieavdelingen består av flere avsnitt. Jeg kan nevne Dokument- og skriftavsnittet, som tar seg av falske dokumenter og forskjellige typer anonyme skriv og trusselbrev, Kjemiavsnittet, som foretar alle mulige undersøkelser av bl. a. narkotika, rester av f.eks. brent materiale, blod og hår. Her kan man bl. a. trekke frem bruk av elektronmikroskopet, som kan forstørre inntil 180 000 ganger, og hvor et hårstrå vil fremkomme som en tømmerstokk. Videre finnes Teknisk avsnitt og endelig Fotolaboratoriet som sørger for fotomateriale til rapporter som utarbeides for hver enkelt sak.

Alle disse enhetene jobber i nær kontakt, og er med på å sette sammen de ulike bitene av puslespillene som den enkelte forbrytelse utgjør. Det arbeider både sivile og polititjenestemenn ved Kripos. De sivile har sine arbeidsoppgaver hovedsakelig ved Kjemiavsnittet, hvor det er universitetsutdannede kjemikere med forskjellige spesialfelt, og ved Skriftavsnittet. I utlandet er det ofte psykologer som arbeider som skriftgranskere, uten at man

dermed må forveksle skriftgransking med grafologi. Grafologene søker som kjent å fastsette menneskers karaktertrekk ut fra deres håndskrift. I Norge har Skriftavsnittet også samarbeid med Universitetet i Oslo og rettsmedisinsk institutt.

For å bli skriftgransker, må man etter å ha bestått ulike opptaksprøver, gjennomgå en toårig opplæring hvor det ble gitt innføring i saksbehandling vedrørende undersøkelser og sammenlikning av håndskrift, maskinskrift og falske dokumenter. Det ble også gitt opplæring i bruk av apparatur som brukes i faget, samt fotografering og utarbeidelse av fotografiske illustrasjoner i tilknytning til rapportskrivning. På 80-tallet var det hovedsakelig dokumenter med skrivemaskinskrift som ble undersøkt, etter hvert ble det også datautskrifter.

Arbeidsoppgavene var mange og varierte. Enkelte knyttet seg til tragiske hendelser som Alexander Kielland-ulykken, og andre handlet om anonyme brev av forskjellig karakter som skapte frykt og usikkerhet i bygdene rundt om i landet. Trusselbrev, sjekkfalsk, fusk med dokumenter som pass og førerkort, seddelforfalskninger, forfalskninger av underskrifter og datoer, var gjengangere. Det var også noen lettere komiske tilfeller hvor folk hadde glemt tippekupongen med muligens 12 rette i lommen på en bukse, og så puttet buksen i vaskemaskinen på fullt vaskeprogram. Da ble det skriftgranskerens oppgave å tyde det som var igjen på den lille harde, sentrifugerte klumpen som kunne være verdt en formue.

De fleste husker vel boligplattformen Alexander L. Kielland som gikk rundt i Nordsjøen den 27. mars 1980. Mange mennesker omkom, og noen ble funnet etter lang tid. Også loggen om bord ble funnet etter tre og et halvt år, og det var viktig å tyde det som stod i den. Gjennombløte dokumenter er som en lefse med cellulosemasse og må behandles med ytterste forsiktighet. På Skriftavsnittet benyttet man den gang frysetørring som metode for å restaurere våte dokumenter. Dette ble gjort med hell med loggen, som etter behandlingen ble fullt lesbar. Det ble også funnet lommebøker med diverse dokumenter, som gjorde det mulig å identifisere noen av de døde.

Mye av arbeidstiden tilbringes over et spesielt lysbord med mikroskop. Forfalskede dokumenter gjennomgår ulike undersøkelser alt etter hva man skal påvise. En klassiker innen sjekkfalsk var tilføyelse av sifre. For det blotte øye er det vanskelig å oppdage at f.eks. 300 er blitt til 1300 dersom kulepennpastaen eller blekket er av lik farge. Lar man derimot sjekken belyses av infrarødt eller ultraviolet lys i en såkalt video spectral comparator, vil svært ofte den ulike kjemiske sammensetningen i blekktypene komme klart frem på skjermen. Eksempelvis vil ett-tallet lyse hvitt mens 300 fremkommer som svart skrift.

For trusselbrev og andre anonyme brev, hadde man tilgang på avanserte tekniske metoder som kunne avsløre avsenderen. Alle metodene som brukes kan dessverre ikke offentliggjøres, av den enkle grunn at det vil være rene bruksanvisningen for forbrytere.

Mye av arbeidet til en skriftgransker går naturligvis ut på å sammenligne håndskrift på prøver fra mistenkte med beslaglagt materiale. Skriftens utforming, hellingsvinkel, bindingsformer, skriftstørrelse, tegnsetting, trykk etc. blir underlagt gransking i mikroskop og på annen måte. Man ser etter likheter og ulikheter, for til slutt å komme frem til en grad av sannsynlighet for at det er samme person som har utført prøvene og forfalskningen. Materialet fotograferes og blir del av en mappe med dokumentasjon som kan brukes som bevismateriale i retten. Det er ikke mulig å si at noe er 100% likt. Det sterkeste man kan si er at det er stor grad av sannsynlighet for at samme person har utført prøve og forfalskning. Skriftgranskerne må opptre i retten med de sakene de har arbeidet med. Dette medfører reising rundt om i landet, og ikke sjelden er det 20–30 saker pr år. Saksmengden den gang var eksplosiv, og den er neppe blitt mindre med årene.

Daglig leser vi om ulike forbrytelser, alt fra mord, narkotikaforbrytelser, forsikringssvindler til dokumentfalsk. Politiet og Kripos har mange og viktige oppgaver å løse. Det er betryggende å vite at det er dyktige mennesker og avansert utstyr som settes inn i kampen mot forbryterne.